

Рекомендація CM/Rec(2010)5 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам про заходи з боротьби проти дискримінації за ознаками сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності

(Ухвалена Комітетом Міністрів 31 березня 2010 року на 1081-ому засіданні представників міністрів)

Комітет міністрів, згідно зі статтею 15 "b" Статуту Ради Європи,

Беручи до уваги, що метою Ради Європи є досягнення більшої єдності між її членами, і що ця мета може бути наближена, зокрема, спільними діями в галузі прав людини;

нагадуючи, що права людини є загальними і повинні застосовуватися до всіх людей, а також підкреслюючи таким чином своє зобов'язання гарантувати рівну гідність всіх людей і користування правами і свободами всіма людьми без дискримінації за будь-якою ознакою, такою як стать, раса, колір шкіри, мова, релігія, політичні чи інші погляди, національне або соціальне походження, належність до національної меншини, майновий, природжений чи інший статус, відповідно до Конвенції про захист прав людини та основних свобод (ETS № 5) (тут і надалі – «Конвенція») і протоколами до неї;

Визнаючи, що недискримінаційне ставлення з боку державних суб'єктів, а також, де це доречно, позитивні державні заходи із захисту від дискримінаційного ставлення, в тому числі з боку недержавних суб'єктів, є основними складовими міжнародної системи захисту прав людини та основних свобод;

Визнаючи, що лесбійки, геї, бісексуали і трансгендерні особи протягом століть зазнавали і продовжують зазнавати гомофобії, трансфобії та інших форм нетерпимості та дискримінації навіть всередині своєї сім'ї – включаючи криміналізацію, маргіналізацію, соціальне відторгнення і насильство – за ознаками сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності, а також те, що для забезпечення повноцінного користування цими особами своїми правами і свободами потрібні спеціальні дії;

Беручи до уваги прецедентне право Європейського суду з прав людини (тут і надалі – «Суд») та інших міжнародних юрисдикцій, яке визнає сексуальну орієнтацію як заборонену підставу для дискримінації, а також робить внесок у просування захисту прав трансгендерних осіб;

Нагадуючи, що, відповідно до прецедентного права Суду для того, щоби будь-яка різниця в ставленні не була дискримінаційною, вона повинна мати об'єктивне і розумне обґрунтування, тобто переслідувати законну мету і використовувати засоби, які розумно відповідають поставленій меті;

Враховуючи принцип, відповідно до якого жодні культурні, традиційні або релігійні цінності, а також норми «панівної культури» не можуть використовуватися задля виправдання промов ненависті або будь-яких інших форм дискримінації, включаючи дискримінацію за ознаками сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності;

Беручи до уваги звернення Комітету Міністрів до керівних комітетів та інших комітетів, які беруть участь в міжурядовому співробітництві в Раді Європи щодо рівності прав і гідності всіх людей, у тому числі лесбійок, геїв, бісексуалів і трансгендерних осіб, прийняте 2 липня

2008 року, а також його відповідні рекомендації;

Враховуючи рекомендації, прийняті з 1981 року Парламентською Асамблеєю Ради Європи щодо дискримінації за ознаками сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності, а також Рекомендацію 211 (2007) Конгресу місцевих і регіональних влад Ради Європи «Про свободу зборів і висловлювання думок для лесбійок, геїв, бісексуалів і трансгендерних осіб»;

Високо оцінюючи роль Комісара з прав людини в моніторингу становища лесбійок, геїв, бісексуалів і трансгендерних осіб в державах-членах відносно дискримінації за ознаками сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності;

Беручи до уваги спільну заяву, зроблену 18 грудня 2008 шістдесятьма шістьма державами на Генеральній Асамблеї Організації Об'єднаних Націй, якою були засуджені порушення прав людини на підставі сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності, такі як вбивства, тортури, довільні арешти, а також «позбавлення економічних, соціальних і культурних прав, у тому числі права на здоров'я»;

Підкреслюючи, що дискримінація та соціальне відторгнення у зв'язку з сексуальною орієнтацією або гендерною ідентичністю можуть бути найкращим чином подолані за допомогою заходів, спрямованих як на тих, хто відчуває таку дискримінацію або відторгнення, так і на суспільство в цілому,

Рекомендує державам-членам:

1. розглянути наявні законодавчі та інші заходи, переглянути їх, а також збирати й аналізувати відповідну інформацію з метою відстеження та усунення прямої і непрямой дискримінації за ознаками сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності;
2. забезпечити прийняття і ефективне втілення в життя законодавчих та інших заходів з боротьби з дискримінацією за ознаками сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності задля забезпечення дотримання прав людини щодо лесбійок, геїв, бісексуалів і трансгендерних осіб, а також заради просування терпимості до них;
3. забезпечити, щоб жертви дискримінації знали про ефективні засоби правового захисту з боку національної влади, а також мали до них доступ, а також, щоб заходи по боротьбі з дискримінацією включали в себе там, де це доречно, покарання за порушення і надання відповідного відшкодування жертвам дискримінації;
4. керуватися у своєму законодавстві, політиці та практиці принципами і заходами, що містяться в додатку до цієї Рекомендації;
5. забезпечити належними заходами і діями, щоб ця Рекомендація, в тому числі додаток до неї, були перекладені та поширені настільки широко, наскільки це можливо.

Додаток до Рекомендації CM/Rec(2010)5

I. Право на життя, безпеку та захист від насильства

A. «Злочини ненависті» та інші інциденти за мотивами ненависті

1. Держави-члени повинні забезпечити ефективне, негайне та неупереджене розслідування

можливих справ про злочини та інші події, в яких є розумні підстави вважати, що мотив злочинця була сексуальна орієнтація або гендерна ідентичність жертви; надалі вони також повинні забезпечити привернення особливої уваги до розслідування таких злочинів і подій, які можуть бути скоєні посадовими особами правоохоронних органів або іншими особами, які діють в межах посадового стану, а особи, відповідальні за такі дії, були ефективно притягнені до правосуддя і, якщо це виправдано, покарані задля запобігання безкарності.

2. Держави-члени повинні забезпечити, щоб при визначенні покарання спонукальний мотив, який стосується сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності, враховувався як обтяжувальна обставина.

3. Держави-члени повинні вжити належних заходів для забезпечення, щоб жертви та свідки «злочинів ненависті», пов'язаних із сексуальною орієнтацією або гендерною ідентичністю, а також інших подій, мотивом яких є ненависть, заохочувалися повідомляти про такі злочини і події; з цією метою держави-члени повинні вживати всі необхідні кроки для забезпечення того, щоб правоохоронні структури, включаючи суди, мали необхідні знання і навички для встановлення таких злочинів і подій, а також надання адекватної допомоги і підтримки жертвам та свідкам.

4. Держави-члени повинні вживати належних заходів для забезпечення безпеки та гідності всіх осіб, які перебувають в ув'язненні або іншим чином позбавлені свободи, у тому числі лесбійок, геїв, бісексуалів і трансгендерних осіб, і, зокрема, вживати заходів, спрямованих на захист від фізичного нападу, зґвалтування чи інших форм сексуального насильства, скоєних як іншими ув'язненими, так і персоналом; такі заходи повинні здійснюватися таким чином, щоб адекватно охороняти і поважати гендерну ідентичність трансгендерних осіб.

5. Держави-члени повинні забезпечити збір та аналіз даних про поширеність і характер дискримінації та нетерпимості за ознаками сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності, зокрема, про «злочини ненависті» та інциденти з мотивів ненависті, пов'язаної з сексуальною орієнтацією або гендерною ідентичністю.

В. «Промови ненависті»

6. Держави-члени повинні вживати належних заходів для боротьби з усіма формами висловлення, у тому числі в ЗМІ та Інтернеті, які можуть розумно вважатися за спрямовані на розпалення, розповсюдження чи пропаганду ненависті чи інших форм дискримінації щодо лесбійок, геїв, бісексуалів і трансгендерних осіб. Такі «промови ненависті» повинні заборонятися і публічно спростовуватися кожного разу, коли б вони не відбувалися. Всі заходи повинні забезпечувати повагу основного права на свободу вираження поглядів відповідно до статті 10 Конвенції та прецедентного права Суду.

7. Держави-члени повинні підвищувати обізнаність публічних властей і публічних установ на всіх рівнях про їх обов'язки утримуватися від заяв, особливо в ЗМІ, які можуть бути розумно інтерпретовані як такі, що виправдовують таку ненависть або дискримінацію.

8. Посадові особи та інші представники влади повинні заохочуватися до сприяння толерантності та поваги до прав людини щодо лесбійок, геїв, бісексуалів і трансгендерних осіб кожного разу, коли вони вступають в діалог з ключовими представниками громадянського суспільства, у тому числі ЗМІ та спортивними організаціями, політичними організаціями та релігійними громадами.

II. Свобода об'єднань

9. Держави-учасниці повинні вживати належних заходів для забезпечення того, щоб, відповідно до статті 11 Конвенції, право на свободу об'єднань дійсно могло застосовуватися без дискримінації за ознакою сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності; зокрема, дискримінаційні адміністративні процедури, в тому числі надмірні формальності при реєстрації об'єднань та їх функціонування на практиці, повинні не допускатися і скасовуватися; також мають бути вжиті заходи щодо попередження зловживань юридичними та адміністративними положеннями, що стосуються, наприклад, здоров'я населення, громадської моралі та громадського порядку.

10. Доступ недержавних організацій до державного фінансування повинен бути гарантований без дискримінації за ознаками сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності.

11. Держави-учасниці повинні вживати належних заходів для дієвого захисту правозахисників людських прав лесбійок, геїв, бісексуалів і трансгендерних осіб від ворожого ставлення і агресії, яким вони можуть піддаватися, у тому числі ймовірно з боку представників влади, з метою дати їм можливість вільно здійснювати свою діяльність відповідно до Декларації Комітету Міністрів про дії Ради Європи щодо поліпшення захисту правозахисників та сприяння їх діяльності.

12. Держави-учасниці повинні забезпечити, щоб недержавні організації, що захищають права лесбійок, геїв, бісексуалів і трансгендерних осіб, отримували належне консультування з питань прийняття та втілення в життя заходів, які можуть впливати на людські права цих осіб.

III. Свобода висловлення поглядів та мирних зборів

13. Держави-учасниці повинні вживати належних заходів, відповідно до статті 10 Конвенції, щоб право на свободу висловлення думок могло ефективно здійснюватися, без дискримінації за ознаками сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності, у тому числі щодо свободи отримувати і передавати інформацію з питань, які стосуються сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності.

14. Держави-учасниці повинні вживати належних заходів на національному, регіональному та місцевому рівнях для забезпечення того, щоб право на свободу мирних зборів, закріплене у статті 11 Конвенції, дійсно могло ефективно реалізовуватися, без дискримінації за ознаками сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності.

15. Держави-учасниці повинні забезпечити, щоб правоохоронні органи вживали належних заходів для захисту учасників мирних демонстрацій на захист людських прав людини лесбійок, геїв, бісексуалів і трансгендерних осіб від будь-яких спроб незаконного зриву або перешкоджання ефективному здійсненню їх права на свободу вираження поглядів та мирних зборів.

16. Держави-учасниці повинні вживати належних заходів для попередження обмежень ефективного здійснення права на свободу вираження поглядів та мирних зборів, що виникають зі зловживань юридичними або адміністративними положеннями, які стосуються, наприклад, охорони здоров'я населення, громадської моралі або громадського порядку.

17. Публічні власті на всіх рівнях повинні заохочуватися до публічного осуду, особливо у ЗМІ, будь-якого незаконного втручання в право окремих осіб і груп осіб на здійснення їх свободи вираження думок і мирних зібрань, особливо коли це стосується прав людини щодо лесбійок, геїв, бісексуалів і трансгендерних осіб.

IV. Право на повагу до приватного і сімейного життя

18. Держави-члени повинні забезпечити скасування будь-якого дискримінаційного законодавства, яке криміналізує добровільні одностатеві сексуальні акти між повнолітніми, у тому числі будь-яких відмінностей щодо віку згоди на одностатеві сексуальні акти і гетеросексуальні акти; вони також повинні вживати належних заходів для забезпечення того, щоб норми кримінального права, які, в силу їх формулювань, можуть призвести до дискримінаційного застосування, були скасовані, змінені або застосовувалися відповідно до принципу недискримінації.

19. Держави-члени повинні забезпечити, щоб персональні дані, що стосуються сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності особи, не збиралися, не зберігалися і не використовувалися іншим чином публічними установами, включаючи, зокрема, правоохоронні структури, за винятком випадків, коли це необхідно для досягнення спеціальних, законних і обґрунтованих цілей; наявні записи, які не відповідають даному принципу, повинні бути знищені.

20. Попередні вимоги, виконання яких необхідно для юридичного визнання зміни статі, в тому числі, що стосуються змін фізичного характеру, повинні періодично переглядатися з метою скасування образливих вимог.

21. Держави-учасниці повинні вживати належних заходів для гарантування повного юридичного визнання зміни статі особи в усіх сферах життя, зокрема, шляхом забезпечення можливості зміни імені і статі в офіційних документах швидким, прозорим і доступним способом; держави-члени також повинні забезпечити там, де це доречно, відповідні визнання і зміни з боку недержавних суб'єктів щодо таких ключових документів, як диплом про освіту або трудова книжка.

22. Держави-члени повинні вживати всіх належних заходів для забезпечення того, щоб після закінчення зміни статі та відповідного юридичного визнання відповідно до вищенаведених пунктів 20 і 21, право трансгендерних осіб на укладення шлюбу з особами, стать яких протилежна до їх зміненої статі, ефективно гарантувалося.

23. Якщо національне законодавство надає права і обов'язки парам, які не перебувають у шлюбі, держави-учасники повинні забезпечувати, щоб вони застосовувалися без дискримінації як до одностатевих, так і до різностатевих пар, у тому числі стосовно пенсій по втраті годувальника та житлових прав.

24. Якщо національне законодавство визнає зареєстровані одностатеві партнерства, держави-члени повинні прагнути забезпечити, щоб їх правовий статус, а також їхні права та обов'язки, були еквівалентні правовому статусу, правам і обов'язкам гетеросексуальних пар у порівняній ситуації.

25. Якщо національне законодавство не визнає і не встановлює права чи обов'язки зареєстрованих одностатевих партнерств і пар, які не перебувають у шлюбі, держави-члени спонукаються до розгляду можливості надання, без будь-якої дискримінації, в тому числі щодо різностатевих пар, одностатевим парам юридичних чи інших засобів, спрямованих на

вирішення практичних проблем, що стосуються соціальної реальності, в якій вони живуть.

26. Враховуючи, що найкращі інтереси дитини повинні в першу чергу братися до уваги при ухваленні рішення щодо батьківської відповідальності або опіки над дитиною, держави-члени повинні забезпечити, щоб такі рішення приймалися без дискримінації за ознаками сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності.

27. Враховуючи, що найкращі інтереси дитини повинні в першу чергу братися до уваги при прийнятті рішення щодо всиновлення дитини, держави-члени, національне законодавство яких допускає всиновлення дітей однією особою, повинні забезпечити, щоб таке законодавство застосовувалося без дискримінації за ознаками сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності.

28. Якщо національне законодавство допускає застосування допоміжних репродуктивних технологій щодо незаміжніх жінок, держави-члени повинні прагнути забезпечити доступ до цих послуг без дискримінації за ознакою сексуальної орієнтації.

V. Праця

29. Держави-учасниці повинні забезпечити запровадження і втілення в життя заходів, які передбачають ефективний захист від дискримінації за ознаками сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності в галузі праці та зайнятості як в публічному, так і в приватному секторах. Ці заходи повинні включати в себе умови доступу до прийому на роботу, просування по службі, звільнення, оплати праці та інших умов праці, в тому числі попередження домагання та інших форм переслідування, боротьбу з ними і покарання за їх вчинення.

30. Особлива увага повинна приділятися забезпеченню ефективного захисту права на недоторканість приватного життя трансгендерних осіб в умовах праці, зокрема, що стосується заяв про прийом на роботу, для недопущення будь-якого невідповідного розкриття роботодавцю або іншим працівникам інформації про їх гендерну історію або їх колишнє ім'я.

VI. Освіта

31. Приділяючи належну увагу переважним інтересам дитини, держави-члени повинні вживати належні законодавчі та інші заходи, спрямовані на працівників освіти й учнів, для забезпечення того, щоб право на освіту справді здійснювалося без дискримінації за ознаками сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності; зокрема, такі заходи повинні включати в себе захист права дітей та молоді на освіту в безпечному середовищі, вільному від насильства, залякувань, соціального відторгнення або інших форм дискримінаційного та принизливого поводження у зв'язку з сексуальною орієнтацією або гендерною ідентичністю.

32. З урахуванням належної уваги до переважних інтересів дитини на всіх рівнях повинні бути вжиті відповідні заходи щодо забезпечення в школах взаємної терпимості та поваги, незалежно від сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності. Це має включати в себе забезпечення об'єктивної інформації про сексуальну орієнтацію та гендерну ідентичність, наприклад, у шкільних навчальних планах й освітніх матеріалах, а також забезпечення учнів і студентів необхідною інформацією, захистом і підтримкою для того, щоб дати їм можливість жити відповідно до їх сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності. Крім того, держави-члени можуть розробити і втілити в життя концепції і плани дій щодо рівності та безпеки в школах, а також забезпечити доступ до адекватного

антидискримінаційного виховання або допоміжних і навчальних посібників. Такі заходи повинні враховувати права батьків щодо освіти їхніх дітей.

VII. Здоров'я

33. Держави-члени повинні вживати належні законодавчі та інші заходи для забезпечення того, щоб найвищий досяжний рівень стану здоров'я дійсно міг бути отриманий без дискримінації за ознаками сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності; зокрема, вони повинні брати до уваги особливі потреби лесбійок, геїв, бісексуалів і трансгендерних осіб при розробці національних планів медичного обслуговування, в тому числі щодо заходів із запобігання самогубств, медичного обстеження, медичних навчальних програм, навчальних курсів і матеріалів, а також при моніторингу та оцінці якості медичних послуг.

34. Повинні вживатися належні заходи для запобігання класифікації гомосексуальності як захворювання, відповідно до стандартів Всесвітньої організації охорони здоров'я.

35. Держави-члени повинні вживати належних заходів для забезпечення того, щоб трансгендерні люди мали дійсний доступ до належних послуг зі зміни статі, в тому числі до психологічної, ендокринологічної та хірургічної експертизи в галузі охорони здоров'я трансгендерних осіб, не висуваючи до них необґрунтованих вимог; жодна особа не повинна піддаватися процедурам зміни статі без його або її згоди.

36. Держави-члени повинні вживати належні законодавчі та інші заходи для забезпечення того, щоб будь-які рішення, що обмежують витрати на процедури зміни статі, які покриваються медичним страхуванням, були законними, об'єктивними і пропорційними.

VIII. Житло

37. Повинні бути вжиті заходи для забезпечення того, щоб доступ до нормальних житлових умов міг бути ефективно і рівною мірою наданий всім особам, без дискримінації за ознаками сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності; такі заходи мають бути, зокрема, спрямовані на забезпечення захисту від дискримінаційного виселення, а також на гарантування рівних прав на придбання та збереження власності на землю чи інше майно.

38. Повинна бути приділена належна увага ризикам бездомності, з якими стикаються лесбійки, геї, бісексуали і трансгендерні особи, у тому числі молоді люди та діти, які можуть бути особливо вразливими щодо соціального відторгнення, в тому числі з боку їх власних сімей; стосовно цього, на основі об'єктивної оцінки потреб кожної особи повинні бути надані відповідні соціальні послуги без дискримінації.

IX. Спорт

39. Гомофобія, трансфобія і дискримінація за ознаками сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності в спорті, подібно до расизму та інших форм дискримінації, є неприйнятними і мають бути поборені.

40. Спортивна діяльність та об'єкти повинні бути відкриті для всіх без дискримінації за ознаками сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності; зокрема, мають вживатися ефективні заходи щодо запобігання, протидії та покарання за дискримінаційні образи, пов'язані з сексуальною орієнтацією або гендерною ідентичністю на під час і у зв'язку зі спортивними заходами.

41. Держави-члени повинні заохочувати діалог зі спортивними об'єднаннями та фан-клубами, підтримувати їх в розвитку просвітницької діяльності щодо дискримінації лесбійок, геїв, бісексуалів і трансгендерних осіб в спорті, а також у засудженні проявів нетерпимості до них.

X. Право шукати притулок

42. У тих випадках, коли держави-члени мають відповідні міжнародні зобов'язання, вони повинні визнавати, що обґрунтоване побоювання переслідування за ознакою сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності може бути вагомою підставою для надання статусу біженця або притулку відповідно до національного права.

43. Держави-члени повинні, зокрема, забезпечити, щоб прохачі притулку не висилалися в країну, в якій їхнє життя або свобода можуть бути під загрозою або вони можуть зіткнутися з ризиком катувань, негуманного або принизливого поводження чи покарання на підставі сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності.

44. Прохачі притулку мають бути захищені від будь-якої політики або практики, що дискримінує за ознаками сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності; зокрема, повинні вживатися належні заходи для запобігання ризиків фізичного насильства, включаючи сексуальну наругу, словесну агресію або інші форми утисків щодо прохачів притулку, позбавлених їхньої свободи, а також для забезпечення їх доступу до інформації, що стосується їхньої конкретної ситуації.

XI. Національні правозахисні структури

45. Держави-члени повинні забезпечити, щоб національні правозахисні структури були явним чином вповноважені займатися дискримінацією за ознаками сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності; зокрема, вони повинні мати можливість давати рекомендації щодо законодавства і політик, здійснювати просвітницьку роботу серед населення, а також – в межах національного законодавства – розглядати індивідуальні скарги стосовно як приватного, так і публічного секторів, ініціювати судові процеси та брати в них участь.

XII. Множинна дискримінація

46. Держави-члени заохочуються до вживання заходів для забезпечення того, щоб правові норми національних законів, які забороняють чи попереджують дискримінацію, також захищали від дискримінації одночасно за декількома ознаками, в тому числі за ознаками сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності; національні правозахисні структури повинні мати широкі повноваження, які би дозволяли їм займатися такими проблемами.

Переклад українською зроблено за дорученням Комітету з питань правозахисту та прав людини Ради ЛГБТ-організацій України.

URL: <http://www.gay.org.ua/policy>

Оригінал документу розміщено за адресою:

<https://wcd.coe.int/wcd/ViewDoc.jsp?id=1606669&Site=CM&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383>